

Bydgoszcz, 30.08. 2016 r.

Prof. zw. dr hab. Urszula Ostrowska

RECENZJA

rozprawy doktorskiej PANI MGR KATARZYNY NOWOSAD

**pt.: *Wartość pracy w życiu osób migrujących zarobkowo a sytuacja
na rynku pracy***

**napisanej pod kierunkiem PANA PROF. ZW. DR HAB. RYSZARDA BERY
UNIwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie**

Lublin, 2016 rok (ss. 365)

Zjawisko migracji znane jest Polakom od wieków. Na przestrzeni dziejów było ono różnie frazowane i klasyfikowane oraz oceniane. Niemniej migracja nabiera szczególnego znaczenia po akcesji Polski do Unii Europejskiej. W rezultacie od kilkunastu lat rynek pracy poszerzył się o olbrzymi obszar. Polacy migrują tam, gdzie praca jest lepiej płatna. Część z nich „dorabia się” i wraca, a część pozostaje za granicami kraju na dłużej, niekiedy na zawsze. Spośród rodzajów migracji wyróżnionych z racji motywów (przyczyn) owego zjawiska – migracje zarobkowe Polaków (obok migracji rodzinnych, edukacyjnych, politycznych, rekreacyjnych, osadniczych, narodowościowych,

osobistych w celach np. leczniczych) wymagają szczególnej uwagi ze względu na tendencje nasilające się zjawiska kumulującego wokół siebie wiele problemów oczekujących na wnikliwe rozpoznanie i wieloaspektową ocenę. Według Word Servis liczba osób zdecydowanych na emigrację zarobkową (dane z maja 2016 roku) wynosiła w naszym kraju 1,5 mln. Jesienią 2015 roku zdecydowanych było emigrować 1,2 mln osób, zatem nastąpił wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 1,8 pkt. proc. Natomiast odsetek osób, rozważających tego typu emigrację zwiększył się o 4 pkt. procentowe (wzrost do 19%). Z takiego stanu rzeczy wyłaniają się liczne kwestie do rozważenia, w tym między innymi pojawiają się pytania natury zasadniczej: *Jak powstrzymać odpływ młodych ludzi z Polski?* Tymczasem wiele problemów ogniskujących wokół Polaków migrujących w celach zarobkowych pozostaje bez satysfakcjonujących odpowiedzi. Podejmowanie tej złożonej i wieloaspektowej problematyki z różnych perspektyw jest przeto zadaniem i wyzwaniem priorytetowym. Perspektywa aksjologiczna kierująca uwagę na wartość pracy osób migrujących zarobkowo, bez wątplenia umożliwia dociekanie i rozwiązywanie istotnych kwestii na ten temat. Jakkolwiek bowiem wzrasta zasób literatury przedmiotu na temat osób migrujących zarobkowo, to jednak rozważanie tej problematyki z perspektywy aksjologicznej należy do wyjątków.

Dysertacje doktorskie napisane pod kierunkiem Pana prof. zw. dr hab. Ryszarda Bery, które miałam zaszczyt i przyjemność recenzować – mam tu na uwadze recenzowaną w ubiegłym roku pracę mgr Patrycji Zielińskiej pt. *Hierarchia wartości a styl życia polskich emigrantów* (2015, ss. 254) i przedłożoną do niniejszej recenzji pracę mgr Katarzyny Nowosad pt. *Wartość pracy w życiu osób migrujących zarobkowo a sytuacja na rynku pracy* (2016, ss. 365) - ewidentnie wychodzą naprzeciw owemu zadaniu i wyzwaniu, wpisując się w ten ważny obszar rozważań i badań, aspirując do wypełnienia luki na ten temat w interdyscyplinarnej refleksji pedagogicznej, sytuując się na

skrzyżowaniu dwóch subdyscyplin - pedagogiki pracy i aksjologii pedagogicznej.

Recenzowana rozprawa doktorska mgr Katarzyny Nowosad składa się z siedmiu rozdziałów poprzedzonych zwięzłym wstępem (s. 5 – 8). Treść dysertacji zamyka bardzo solidnie opracowane syntetyczne *Podsumowanie* wieńczące całość przebytej drogi badawczej (s. 303 – 323), które nierozważnie nie zostało ujęte w spisie treści, następnie *Bibliografia, Spis tabel* (ogółem 109) i *Spis wykresów* (ogółem 12). Nie wiadomo dlaczego w spisie treści nie odnotowano również owego spisu wykresów (s. 341), a także wykazu załączników, tj.: *Załącznik nr 1 – NARZĘDZIE BADAWCZE dla osób pracujących za granicą* (s. 342 – 354) i *Załącznik nr 2 – NARZĘDZIE BADAWCZE– dla osób zatrudnionych w Polsce* (s. 355-365).

Na część teoretyczną rozprawy składają się trzy rozdziały (ogółem 72 ss.). W kolejnym rozdziale czwartym zawarto metodologiczne podstawy badań własnych (13 ss.). Prezentację i analizę wyników badań ujęto w trzech rozdziałach najobszerniejszej części empirycznej rozprawy (ss. 228). Taki układ pracy jest kompletny i uzasadniony logicznie oraz merytorycznie.

Trzy pierwsze rozdziały stanowią solidną podstawę teoretyczną dla zaprojektowanych przez Doktorantkę badań własnych. Rozważania rozpoczęto w nich od zagadnienia pracy zawodowej i jej wartości, odwołując się między innymi do kontekstów filozoficznych, etycznych i religijnych (rozdział pierwszy), następnie podjęto kwestię charakterystyki rynku pracy wyodrębniając obszar europejski, polski i brytyjski (rozdział drugi), po czym rozważono zagadnienie dotyczące emigracji zarobkowej Polaków do Wielkiej Brytanii, eksponując pozytywne i negatywne konsekwencje owego zjawiska w aspekcie rodziny i społeczności lokalnej (rozdział trzeci).

Autorka z powodzeniem usytuowała się w bogactwie zakreślonych interdyscyplinarnych pól problemowych w ich złożoności i wieloaspektowości trafnie przywołując wyniki przeprowadzonych badań na ten temat i odpowiednio interpretując ich wyniki.

Metodologiczne podstawy badań ujęte zostały w rozdziale czwartym. W spisie treści wyodrębniono w nim trzy podrozdziały, tj. *Przedmiot i cele badań* (pierwszy podrozdział); *Metody, techniki i narzędzia badawcze* (podrozdział trzeci) oraz *Charakterystykę badanych osób* (podrozdział czwarty), pomijając zawarty w treści dysertacji kluczowy dla podjętych przedsięwzięć podrozdział drugi pt. *Problemy badawcze i hipotezy robocze* (s. 83 – 86). Tak więc część metodologiczna pracy jest kompletna, oprócz problemu głównego rozczłonkowanego na trzy podproblemy sformułowano jedenaście problemów szczegółowych, ponadto opracowano przejrzysty model zależności między analizowanymi zmiennymi (Ryc. 1, s. 85).

W badaniach empirycznych zastosowano podejście ilościowe, wykorzystując metodę sondażu diagnostycznego i posługując się zróżnicowanym spektrum narzędzi badawczych wzajemnie warunkujących się, uzupełniających i weryfikujących, tj. Autorski Kwestionariusz Ankiety Pocztovej (AKA) dla osób zatrudnionych za granicą; Autorski Kwestionariusz Ankiety Pocztovej (AKA) dla osób zatrudnionych w Polsce; Lista Wartości Osobistych (LWO) autorstwa Zygryda Juczyńskiego, nieco zmodyfikowana na użytek badań; Autorska Skala do Badania Roli Pracy (SdBRP); Autorska skala do Oceny Aspektów Pracy (SdAP). Taki dobór narzędzi badawczych umożliwił pozyskanie bogatego i wartościowego materiału badawczego do opracowania którego zastosowano zróżnicowane techniki statystyczne. Wszystkie obliczenia wykonano za pomocą statystycznego pakietu SPSS - Statistical Package for Social Sciences oraz Statistica.

Doktorantka wykazała dbałość o dokładność metodologiczną realizowanych przedsięwzięć w celu pozyskania bogatego materiału badawczego do analiz. Badaniami objęto 399 osób, w tym 200 migrujących zarobkowo do Wielkiej Brytanii (grupa podstawowa) i 199 osób pracujących w Polsce potraktowanych jako grupa porównawcza. W obu grupach przewagę liczebną stanowią kobiety. W charakterystyce próby badawczej uwzględniono wiek badanych osób, ich poziom wykształcenia, stan cywilny, staż zawodowy, rodzaj wykonywanej pracy, miejsce zatrudnienia a także czas pobytu za granicą. W ten sposób podjęto próbę oglądu wartości pracy w życiu osób migrujących zarobkowo ze wszystkich istotnych uwarunkowań i zależności z uwzględnieniem różnorodnych ich konfiguracji. Trzeba podkreślić, że w toku realizacji badań Doktorantka wykazała się ogromnym zaangażowaniem oraz dużą operatywnością pozyskując dość bogaty materiał do analiz o czym ewidentnie zaświadcza ostatnia obszerna część pracy – empiryczna. Tę część pracy oceniam bardzo wysoko. Zawarto w niej około stu tabel i wykresów zawierających wyniki analizowanych danych, uwzględniając wielorakie związki i zależności w podjętej problematyce, w tym rozważono takie zwłaszcza kwestie, jak motywy emigracji zarobkowej badanych a także czynniki decydujące o pozostaniu w Polsce, ocena sytuacji na rynku pracy przez badane osoby, szanse na znalezienie pracy, osiągnięcia związane z funkcjonowaniem na rynku pracy, ranga wartości pracy w życiu respondentów, jak również poczucie zagrożenia utraty przez nich pracy i inne.

W toku lektury tej części opracowania w odniesieniu do niektórych kwestii nasunęło mi się kilka uwag. Otóż niektóre fragmenty rozprawy napisane zostały w konwencji koncepcji badawczej/projektu badawczego [co będzie, co zamierzono], a nie raportu z przeprowadzonych badań o czym świadczą takie np. zwroty, jak: „*W ramach tej metody wykorzystane zostaną...*” (s. 86); „*Lista Wartości Osobistychsłużyć będzie.....*”(tamże); „*Badani mają wybrać...*” (s.

87); „...*analizą zostanie objętych...*(113) i inne. Oczywiście Autorka posługuje się głównie właściwymi zwrotami, np. „*Badaniami objęto...*”(s. 89); „ *W niniejszym rozdziale podjęto...*(s. 128) i inne.

Doceniając walory recenzowanej dysertacji pragnę jeszcze zwrócić uwagę na zawartość bibliografii, z zasobu której należałoby wyeliminować niewiele znaczącą dla badań na poziomie rozprawy doktorskiej pozycję pierwszą (podręcznik literatury dla szkoły średniej). Warto również zadbać o uzupełnienie w źródłach miejsca wydania (tylko w nielicznych pozycjach odnotowano wydawnictwo), przy niektórych źródłach nie ma roku wydania (np. poz. 43), niektóre źródła są niekompletne, np. nie wskazano pod którym kierunkiem napisane zostały wykorzystane niepublikowane rozprawy doktorskie (poz. 45 i poz. 140), część źródeł internetowych nie zaopatrzone w tryb dostępu.

Niezależnie od zasygnalizowanych w niniejszej recenzji kilku drobnych uwag i wątpliwości stwierdzam, że dysertacja Pani mgr Katarzyny Nowosad jest wartościowym opracowaniem naukowym. Autorka, zaświadczyając ogromne zaangażowanie w całokształt realizowanych przedsięwzięć kompetentnie i konsekwentnie zrealizowała ambitny projekt badawczy osiągając założone cele badań (a nie cel, jak stwierdzono w części podsumowującej na s. 304) oraz rozwiązując sformułowane problemy badawcze i weryfikując przyjęte hipotezy robocze. Doktorantka ma świadomość złożoności podejmowanych kwestii oraz dostrzega iż Jej praca stanowi dobry początek do dalszych badań naukowych z tego zakresu, na co trafnie zwróciła uwagę w podsumowaniu swej dysertacji.

Przedłożoną do recenzji dysertację czytałam z wielkim zainteresowaniem, doceniając pasję badawczą Doktorantki, w tym Jej dociekliwość w rozwiązywaniu problemów. Problematyka zawarta w pracy doktorskiej wpisuje się w zakres moich zainteresowań badawczych, zwłaszcza bliski jest mi jej fascynujący wymiar aksjologiczny przywodzący na pamięć przekonanie Giordano Bruno iż „*Praca tworzy historię ludzkości*” oraz sentencję Adama

Smitha głoszącą, że „Praca jest źródłem i miernikiem wartości”. Rozprawę doktorską uznaję za bardzo wartościowe opracowanie naukowe, które z racji podjętych w niej ważnych, aktualnych kwestii społecznych - po stosownych korektach oraz uzupełnieniach - zasługuje na opublikowanie w formie monografii.

Reasumując wyrażam przekonanie, że napisana pod kierunkiem Pana Prof. zw. dra hab. Ryszarda Bery rozprawa doktorska Pani Magister Katarzyny Nowosad na temat: *Wartość pracy w życiu osób migrujących zarobkowo a sytuacja na rynku pracy* jest dziełem nowatorskim i wartościowym poznawczo, inspirującym do dalszych badań i wniosków. Autorka podjęła w dysertacji ważną i aktualną problematykę, zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i empirycznym, zaświadczywszy znajomość warsztatu naukowego. Na tej podstawie stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia określone w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym wymogi stawiane kandydatom ubiegającym się o nadanie stopnia doktora nauk społecznych w zakresie pedagogiki i wnioskuję o dopuszczenie Kandydatki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Urszula Ostrowska

